

OBSAH

<i>Martin Oliva</i> , K otázkám radiolaritových industrií moravské strany Bílých Karpat – On the questions of radiolarite industries on the Moravian side of the White Carpathians	3–25
<i>Martin Ježek</i> , Prubířský kámen raně středověké společnosti – Touchstones of early medieval society	26–58
<i>Andrea Bartošková</i> , Basic horizons of development at the foregrounds of the Early Medieval hillfort of Budeč – Základní horizonty vývoje na předhradí raně středověkého hradiště Budeč	59–88
<i>David Vích</i> – <i>Petr Žákovský</i> , Soubor kovových předmětů z dosud neznámé lokality na Litomyšlsku – Assemblage of metal objects from a recently discovered site in the Litomyšl region	89–128

MATERIALIA

<i>Karel Valoch</i> , K historii členění würmského/viselského glaciálu v českých zemích – To the history of the division of the Würm/Vistula (Weichsel) glacial in the Czech Lands	129–135
<i>Zdeňka Nerudová</i> – <i>Antonín Přichystal</i> – <i>Petr Neruda</i> , Revize nálezů z jeskyně Pod hradem v Moravském krasu – Review of the finds from the Pod hradem Cave in the Moravian Karst	136–152
<i>Nada Profantová</i> , Honosné udidlo ze Stavenic, okr. Šumperk – A luxurious equestrian bit from Stavenice, Northern Moravia	153–156
<i>Jiří Košta</i> – <i>Jiří Hošek</i> , Meč z hrobu 120 ze Staré Kouřimi – doklad raně středověké zbraně vyrobené z kelímkové oceli? – The sword from grave No. 120 in Stará Kouřim, Central Bohemia – an example of an early medieval weapon made of crucible steel?	157–175

NOVÉ PUBLIKACE

<i>David Kalhous</i> , Ildar H. Garipzanov: <i>The Symbolic Language of Authority in the Carolingian World (c. 751–877)</i> (Leiden – Boston 2008)	176–179
<i>Josef Unger</i> , Lumír Poláček – Jana Maříková-Kubková Hrsg.: <i>VIII. Internationale Tagungen in Mikulčice. Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle</i> (Brno 2010)	179–183
<i>Jan Hasil</i> , Hans-Georg Stephan: <i>Der Solling im Mittelalter: Archäologie – Landschaft – Geschichte im Weser- und Leinebergland, Siedlungs- und Kulturlandschaftsentwicklung, die Grafen von Dassel und Nienover</i> (Dormagen 2010)	183–186

<i>Tomasz Cymbalak</i> , Krzysztofory 28, 2010. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Ed. E. Firlet (Kraków 2010)	187–188
<i>Kristýna Matějková</i> , Jiří Orna a kol.: Keramická produkce města Plzně v období 14. a 15. století (Praha 2011)	188–189
<i>Ivo Štefan</i> , Colin Renfrew – Paul Bahn eds.: Archaeology: The Key Concepts (Oxon 2005)	189–190
<i>Karel Nováček</i> , Zdeňka Schejbalová: Raně středověká řadová pohřebiště v Plzeňském kraji (Plzeň 2011)	190–191
<i>Jan Kypka</i> , Guido Siebert (Gesamtred.): Der Naumburger Meister. Bildhauer und Architekt im Europa der Kathedralen (Petersberg 2011)	191–192
<i>L. Košnar</i> , Krzysztof Walenta: Leśno i mikroregion w okresie rzymskim (Chojnice 2009)	193–194
<i>Jan Kypka</i> , John Zimmer – Werner Meyer – Letizia Boscardin: Krak des Chevaliers in Syrien. Archäologie und Bauforschung 2003–2007 (Braubach 2011)	194–195

K otázkám radiolaritových industrií moravské strany Bílých Karpat

On the questions of radiolarite industries on the Moravian side
of the White Carpathians

Martin Oliva

Převážná část bohatých radiolaritových industrií z moravské strany Bílých Karpat pochází z mladého neolitu, příp. počátku eneolitu. Nalézá se ve zvláštním typu stanic, jež nenaplníjí kriteria trvalého zemědělského osídlení (nedostatek zahloubených struktur; keramiky a broušených nástrojů), avšak ani parametry dílenských stanovišť (vzdálenost od vlastních výchozů, pokročilá redukce suroviny, srpové čepelky). Jediné dvě lokality, které snad můžeme kulturně klasifikovat (gravettien?), leží bezprostředně nad řekou Vlárrou (Bylnice II a Vlachovice), což souhlasí se sídelním vzorcem zmíněné kultury. V blízkosti zdrojů radiolaritu lze očekávat stopy všech mladopaleolitických skupin s výjimkou bohunicien, kde je radiolarit vzácností. Přestože se radiolarit nejvíce šíří ve starší době kamenné, zůstávají paleolitické artefakty na moravské straně v Bílých Karpat velmi sporé. Některé z nich lze však datovat již do středního paleolitu. V neolitu a eneolitu, kam by měla spadat domnělá těžba (bezpečně zatím nedoložená), využití této suroviny rapidně klesá, a to i na východní Moravě. Pokud budeme extrakci a distribuci silicitů přisuzovat jen praktické funkce, nebudeme schopni tyto rozpory uspokojivě vysvětlit.

Bílé Karpaty – radiolarit – střední paleolit – gravettien – lengyelská kultura – těžba a šíření suroviny

Major part of the abundant radiolarite industries from the Moravian side of the White Carpathians dates to the Late Neolithic or to the onset of the Eneolithic. These industries come from a special type of sites, which meet neither the criteria of a permanent agrarian occupation (lack of recessed structures, pottery and polished tools) nor the parameters of workshop localities (some km away from primary outcrops, advanced core reduction, sickle blades). The only two localities, which might perhaps be culturally classified (Gravettian?), are situated immediately above the river Vlára (Bylnice II and Vlachovice), corresponding herewith to the settlement pattern of the said culture. In the neighbourhood of radiolarite deposits we can expect evidence of all Upper Palaeolithic groups except Bohunician, in which this material is rare. Even though radiolarite spreads widely mostly in the Palaeolithic, artefacts of this period remain very sporadic on the Moravian side of the White Carpathians. However, some of them can be dated to the Middle Palaeolithic already. In the Neolithic and Eneolithic, in which the supposed mining activity (not yet reliably proved) should have taken place, the exploitation of this raw material decreases rapidly, as well in Eastern Moravia. If we attribute the extraction and distribution of siliceous rocks only with practical purpose, we will not be able to explain these contradictions in a satisfactory way.

Carpathians – radiolarite – Middle Palaeolithic – Gravettian – Lengyel culture – quarrying – raw material distribution

Prubířský kámen raně středověké společnosti

Touchstones of early medieval society

Martin Ježek

Článek mapuje výskyt prubířských kamenů a kandidátů na takovou klasifikaci od Skandinávie po Pannonii. Zaměřuje se zejména na období 10.–12. stol., kdy byla směna v jedné části Evropy provozována zejména prostřednictvím mince a v jiné prostřednictvím váženého drahého kovu. Evidentní rozdíly ve frekvenci nástrojů používaných ke zjištění jakosti drahého kovu v různých částech Evropy otevírají otázku mechanismů distribuce drahého kovu ve střední Evropě. Ve vstupu stříbra na český venkov v poslední čtvrtině 10. stol., takřka vzápětí po zahájení ražby přemyslovských denárů, autor shledává doklad zásadní změny v dostupnosti drahého kovu. V nejstarších středověkých depotech stříbra na českém venkově tak spatřuje svědectví ustavení sociální vrstvy, která byla schopna drahý kov akumulovat.

prubířský kámen – raný středověk – směna – hrob – metalurgie – depot – drahý kov – elita – sociální stratifikace – brousek

The article maps the occurrence of touchstones and artefacts that are candidates for this classification, from Scandinavia to Pannonia, with a particular focus on the period between the 10th and 12th centuries, when trade in one part of Europe was conducted primarily using coins, while precious metal was used as currency elsewhere. The apparent differences in the frequency of tools used for determining the quality of precious metal in various parts of Europe raise questions on the mechanisms of the distribution of these metals in Central Europe. The author finds evidence of an important change in the availability of precious metal in the arrival of silver to rural Bohemia in the final quarter of the 10th century, almost immediately after the commencement of the minting of Přemyslid denars. He also sees evidence of the establishment of social classes that were able to accumulate precious metal in the oldest medieval hoards of silver in the Bohemian countryside.

touchstone – Middle Ages – exchange – burial – metalurgy – hoard – precious metal – elite – social stratification – whetstone

Basic horizons of development at the foregrounds of the Early Medieval hillfort of Budeč

Základní horizonty vývoje na předhradí raně středověkého hradiště Budeč

Andrea Bartošková

The article discusses the methodology employed in the excavation of the outer fortified area of the Early Medieval stronghold at Budeč. This methodology made it possible to establish in the stronghold's western part, at the "Na kašně" location (field excavation in 1981–1986 and in 1989), the stratigraphic succession of anthropogenic activities, which helped to clarify the character, interconnection and dating of development forms of the outer fortifications and settlement in the studied part of the Budeč foregrounds.

Early Middle Ages – Bohemia – Budeč – hillfort – foregrounds – stratigraphy – chronology

Článek seznamuje s metodikou výzkumu vnějšího opevněného areálu raně středověkého hradiště Budeč, která umožnila v jeho západní části, v poloze Na kašně (terénní výzkum v letech 1981–86, 1989) stanovit stratigrafickou posloupnost antropogenních aktivit, a vedla tak k objasnění charakteru, provázanosti a datování vývojových forem vnějšího opevnění a osídlení ve zkoumané části budečského předhradí.

raný středověk – Čechy – Budeč – hradiště – předhradí – stratigrafický vývoj – datování

ANDREA BARTOŠKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha 1
bartoskova@arup.cas.cz

Soubor kovových předmětů z dosud neznámé lokality na Litomyšlsku

Assemblage of metal objects from a recently discovered site
in the Litomyšl region

David Vích – Petr Žákovský

Při povrchové prospekci s využitím detektorů kovů byla z doposud archeologicky sterilního k. ú. Nová Sídla (okr. Svitavy, Pardubický kraj) získána kolekce necelé stovky kovových artefaktů. Kromě několika pravěkých předmětů je kolekce tvořena řemeslnickými a zemědělskými nástroji, předměty osobní potřeby a militárii datovanými do středověku a novověku. Při průzkumu nebyly zjištěny intaktní archeologické situace, předměty se nacházely v podloží či lesní humusové vrstvě. Nálezová situace chronologicky značně heterogenního souboru ukazuje, že situaci musíme interpretovat jako důsledek dlouhodobých aktivit souvisejících s komunikací, která dnes v terénu nezanechala žádné viditelné stopy.

kovové artefakty – povrchový průzkum – les – detektor kovů – středověk

The metal detector aided surface survey of the up to the present sterile area of Nová Sídla (Svitavy district, Pardubice region) yielded an assemblage of almost a hundred metal artefacts. Apart from several prehistoric items, the assemblage consists from craft and agricultural tools, articles of personal use, and militaria, dated to the Middle Ages and the Modern Period. No intact archaeological situations were detected during the survey, and the objects were found in the subsoil or in the forest humus layer. The depositional context of the chronologically very heterogeneous assemblage shows that it must be interpreted as a result of long-term activities related with communication that left no visible vestiges in the terrain into the present.

metal artefacts – surface survey – forest – metal detector – Middle Ages

DAVID VÍCH, Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, Šemberova 125, 566 01 Vysoké Mýto
dvich@centrum.cz

PETR ŽÁKOVSKÝ, Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Arne Nováka 2, 602 00 Brno
zakovsky.p@volny.cz

K historii členění würmského/viselského glaciálu v českých zemích

Karel Valoch

V průběhu uplynulých 60 let se názory na členění posledního glaciálu (Würm/Weichsel) měnily. Systém dvou pedokomplexů (PK I a PK II) se jevil jako vyhovující, novější výzkumy však prokázaly existenci dalšího pedokomplexu, nazvaného Bohunice, který se mezi jmenované vkládá, což dokládá i jeho radiokarbonové stáří. V něm se objevují industrie EUP (bohunicien, szeletien, aurignacien).

poslední glaciál – historie členění – chronologie – fosilní půdy – pedokomplexy (PK) – Bohunice

To the history of the division of the Würm/Vistula (Weichsel) Glacial in the Czech Lands. *Opinions about the division of the last glacial (Würm/Weichsel – Vistula) have changed over the past 60 years. The system of two pedokomplexes (PK I and PK II) seemed satisfactory, but new research has proved the existence of yet another pedokomplex termed Bohunice which intervenes between the two, as confirmed also by its radiocarbon dates. It contains Early Upper Palaeolithic industries (Bohunician, Szeletian, Aurignacian).*

last glacial – history of division – chronology – fossil soils – pedokomplexes (PK) – Bohunice

KAREL VALOCH, Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, CZ-659 37 Brno; kvaloch@mzm.cz

Revize nálezů z jeskyně Pod hradem v Moravském krasu

Zdeňka Nerudová – Antonín Přichystal – Petr Neruda

Výzkumem v jeskyni Pod hradem v Moravském krasu byla získána nevelká, leč zajímavá kolekce kamenných štípaných artefaktů (Valoch 1965). Předmětem příspěvku je revize určení a provenience suroviny části souboru kamenné štípané industrie, analýza plošně retušovaného bifaciálního artefaktu a zpřesnění chronostratigrafické pozice nálezových horizontů. Nová zjištění přinesla další podněty ve studiu chování člověka na počátku mladého paleolitu.

Česká republika – Moravský kras – jeskyně – mladý paleolit – provenience surovin – bifaciální artefakty – meziskupinové kontakty – ¹⁴C datování

***Review of the finds from the Pod hradem Cave in the Moravian Karst.** The research in the Pod hradem Cave in the Moravian Karst yielded a small but interesting assemblage of chipped stone artefacts (Valoch 1965). The article aims to revise the identification and provenance of the raw material of part of the chipped stone industry; to analyze a bifacial artefact, and to refine the chrono – stratigraphical position of the archaeological horizons. The new data brought further incentives for the study of human behavior at the beginning of the Early Upper Palaeolithic.*

Czech Republic – Moravian Karst – cave – EUP – raw materials – bifacial tools – human groups interactions – ¹⁴C dating

PETR NERUDA, Ústav Anthropos MZM v.o., Zelný trh 6, CZ-659 37 Brno; pneruda@mzm.cz

ZDEŇKA NERUDOVÁ, Ústav Anthropos MZM v.o., Zelný trh 6, CZ-659 37 Brno; znerudova@mzm.cz

ANTONÍN PŘICHYSTAL, Ústav geologických věd PřF MU, Kotlářská 2, CZ-611 37 Brno; prichy@sci.muni.cz

Honosné udidlo ze Stavenic, okr. Šumperk

Nada Profantová

V blízkosti raně středověkého hradiště u Stavenic, okr. Šumperk, bylo nalezeno luxusní udidlo složené z bronzových zdobených postranic a železné středové části zhruba z poloviny 10. stol. či o málo pozdější. Jedná se o nejsevernější nález maďarského původu v České republice, obdobné nálezy však pronikly i do polského Slezska. Nález ukazuje na strategický význam širšího prostoru Moravské brány.

raný středověk – severní Morava – udidlo – jezdecká výstroj – Maďaři

***A luxurious equestrian bit from Stavenice, Northern Moravia.** A luxurious equestrian bit with decorated bronze sidepieces and an iron centre part from the middle of the 10th century or slightly later was found near the early medieval stronghold near Stavenice in the Šumperk district. While this is the northernmost find of Hungarian origin in the Czech Republic, similar finds have been found as far away as in Polish Silesia. The find indicates the strategic importance of the broader area of the “Moravian Gate”.*

Early Middle Ages – northern Moravia – equestrian bit – equestrian gear – Hungarians

NAĎA PROFANTOVÁ, Archeologický ústav AVČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha 1
profantova@arup.cas.cz

Meč z hrobu 120 ze Staré Kouřimi – doklad raně středověké zbraně vyrobené z kelímkové oceli?

Jiří Košta – Jiří Hošek

Studie představuje rozbor meče z hrobu 120 z pohřebiště u Libušina jezírka na hradišti ve Staré Kouřimi. Dvoječný meč s damaskovanou čepelí, uložený v jednom z nejbohatších hrobových celků raně středověkých Čech, nenese žádné výrazné typologické znaky. Po morfologické stránce se od ostatních soudobých mečů odlišuje především malou délkou. Metalografická analýza prokázala, že se jedná o kvalitní zbraň s bříty z nadeutektoidní oceli, která by mohla být i některým druhem kelímkové oceli. Na českém území jde proutím o jediný artefakt, u kterého lze využití kelímkové oceli diskutovat.

meč – středověk – Bohemia – Stará Kouřim – archeometrie – archeometalurgie

The sword from grave No. 120 in Stará Kouřim, Central Bohemia – an example of an early medieval weapon made of crucible steel? *The study offers an analysis of a sword found in grave no. 120 in the burial ground at the stronghold of Stará Kouřim. Deposited in one of the richest grave units of early medieval Bohemia, the double-edged sword with a blade with pattern-welded surface panels does not bear any distinct typological features. From a morphological perspective, the sword stands out from other weapons of this period primarily due to its short length. A metallographic examination showed that the sword is a high-quality weapon with edges made of hypereutectoid steel, which could even be a certain type of crucible steel. For now this is the only artefact from Czech territory for which a possibility of use of crucible steel can be discussed.*

sword – Middle Ages – Bohemia – Stará Kouřim – archaeometry – archaeometallurgy

JIŘÍ HOŠEK, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01, Praha 1; hosek@arup.cas.cz
JIŘÍ KOŠTA, Národní muzeum, Václavské nám. 68, CZ-115 79 Praha 1; jiri.kosta@seznam.cz